

Marina Marasović-Alujević

Ines Grgurinović

Odsjek za talijanski jezik i književnost

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Izvorni znanstveni rad

UDK: 811.13'373.6(497.5 Žirje)

Primljeno: 03. 11. 2011.

ETIMOLOGIJSKO ISTRAŽIVANJE ROMANSKIH OBALNIH TOPONIMA ŽIRJA

Sažetak

Autorice u radu obrađuju obalne toponime romanskoga podrijetla na otoku Žirju. Etimološki su istražena i imena koja su zaobiđena u dosadašnjoj onomastičkoj literaturi, dok su za pojedina predložena i sasvim nova etimologijska objašnjenja. Istraživanje je obuhvatilo ispitivanje lokalnog stanovništva na terenu, kao i proučavanje starih pomorskih i katastarskih karata. Obrađeni su toponimi predhrvatskoga i dalmatoromanskog podrijetla (npr. Bâkul, Balün, Balkün, Gärmica, Guštëranski, Šepurîna), kao i oni noviji, koji su posljedica mletačke uprave u Dalmaciji (npr. Lantërna, Pjāti, Škrvâda, Mažîrina).

Ključne riječi: *etimologija, obalni toponimi, otok Žirje, romanizmi*

Uvod

Ime Žirja, najvećeg naseljenog otoka u šibenskom arhipelagu, na talijanskom glasi *Zuri*, kao i njegov najstariji potvrđeni oblik. Prema Petru Skoku toponim je nastao od grčke imenice *gýros* (krug)¹ (Skok, 1937:400) što je povezano uz njegov položaj s obzirom na to da ga brodovi trebaju kružno zaobići pri ulasku u Šibensku luku (Stošić, 1941:62). Pučka etimologija ime povezuje s fitonimom 'žir', odnosno plodom koji je nekada rastao na tom području (Skok, 1950:154). Na peljaru „Carta di cabottaggio del mare Adriatico 1822/1824 – Istituto geografico militare di Milano“ ime otoka je zabilježeno kao *Zuri*, uz opis na talijanskome jeziku koji služi kao uputa za plovidbu, a u prijevodu autorica glasi:

1 Apelativ 'krug' motivirao je na otocima istočnog Jadrana mnoge toponime, bez obzira na njegovo grčko, latinsko ili hrvatsko podrijetlo. Od latinske riječi 'circinatus' (zaokružen) nastali su toponimi *Krklant* na Rabu, s romansko-dalmatskim izgovorom *k ispred e i i* (Skok, 1950:59), *Krknat* na Dugom Otoku (s uvalom *Krknashića*), otočići *Krknjaš Veli* i *Krknjaš Mali* kraj Drvenika, izvedenice stvorene pomoću sufiksa *-aceus* < 'circinus' (Skok, 1950:64). Od hrvatske imenice 'obruč' formiran je toponim *Obručan* na Dugom Otoku, *Obruč* na Braču, dok je *Kružić* < hrv. 'krug' rt na otoku Tijatu. Otočić *Obljak* < hrv. 'obao' nalazi se na Korčuli. Toponim *Trtuša* kojeg susrećemo na Ižu i Komatima Skok (1950:111, 128) povezuje s latinskim pridjevom u ženskom rodu 'torta, tortuosa' (zakrivljena) (Marasović-Alujević i Lozić Knezović, u tisku).

Sjeverozapadna se strana ovoga otoka, sa strane oštra i lebića, čini dosta visokom pa se potom spušta. S udaljenosti od 8 morskih milja otok izgleda kao da je podijeljen na dva dijela od kojeg je južni dio otoka znatno viši. Obala tog dijela je uglavnom pristupačna, ali su s morske strane brodovi u opasnosti od naleta jakih vjetrova. Kada pušu ti vjetrovi, strujanja s juga prema jugozapadu su vrlo čudljiva. Žirjem dominira sjeveroistočni vjetar, poznat kao šibenski, jer puše od strane Šibenika. Površinski greben, 160 koraka zapadno od hridi Mažirina, povezan s hridi nizom stijena, nalazi se izvan istočnog rta otoka. Drugi se greben proteže 19 stopa u dubinu, a smješten je 2 gumine sjeverno od sjeverozapadnog rta Otoka. S vanjske strane se nalazi luka Mala Stupica pogodna za male brodove, brigantine, pa je uvala Velika Stupica koja može primiti veće, teretne brodove otvorena jugu i odvojena od Male podvodnim grebenom. Ruševna utvrda, smještena ¼ milje od sjeverozapadnog ulaza u uvalu u kojoj nalazimo izvrsnu vodu, znak je njenog lakšeg prepoznavanja. Uvala Saracino sa čestim jugom, može primiti samo manje brodove, jer se milju prema sjeverozapadu uvale nalazi hrid na dubini od 7 stopa. Uvala Finocchio (Koromašna) se nalazi na sjeveroistočnoj strani otoka i dobra je za pelige, iako zbog bure nema velike sigurnosti. Uvala Žirje, koja se zove još De' Magazzeni, može primiti manje brodove i tek je dijelom opasnom hridi smještenom milju prema sjeverozapadu, zaštićena od maestrala i tramontane. Uvala Micovizza (Mikavica), dobra je za pokoji pelig, a dijelom je i sama zaštićena od spomenutih vjetrova maestrala i tramontane, zahvaljujući hridi Ostrizza (Oštrica).

Ovom prigodom sakupljeni su i etimološki obrađeni romanski obalni toponimi Žirja. Analizirani toponimi romanskog podrijetla uključuju one ranokršćanske i starodalmatske iz predhrvatskoga razdoblja, nastale prije dolaska Slavena na more, kao i one iz doba mletačke uprave u Dalmaciji koja je trajala gotovo četiri stoljeća.

Slavenstvom i romanstvom na jadranskim otocima temeljito se bavio Petar Skok (Skok, 1950). U našim dosadašnjim istraživanjima, dopunjena su ona njegova novim etimološkim rješenjima do kojih se došlo, uz ostalo, i ispitivanjem lokalnog stanovništva, dakle, upravo onim što je nedostajalo Skokovoj metodologiji, kao i istraživanjem toponima na starim katastrima i pomorskim kartama.

Podjela romanskih toponima prema podrijetlu

Sakupljeni toponimi otoka Žirja grupirani su u skupinu toponima predslavenskoga i dalmatoromanskog podrijetla, onu mletačkoga, odnosno talijanskog podrijetla te u skupinu imena kombiniranoga, hrvatsko-romanskog podrijetla.

a) Toponimi predslavenskoga i dalmatoromanskog podrijetla

Radi se o imenima koja su nastala u doba antike, prije doseljenja slavenskoga etničkog sloja na našu obalu kao i o onima koja su nastala u vrijeme kada je već bila započeta hrvatsko-romanska jezična simbioza. Većina takvih imena oslobođena je apelativnog značenja i postala su semantički prazna:

Bâkul, Balkûn, Balûn, Blitvenica, Gârmica, Grmëni, Guštêranski, Mûna, Pêče, Pûnta Šepurîne, Šepurîna.

b) Toponimi mletačkoga odnosno talijanskog podrijetla

U ovu skupinu spadaju imena nastala pod utjecajem Apeninskoga poluotoka prije, a posebice za vrijeme mletačke uprave u Dalmaciji, kao i ona nastala iz mletačkih posuđenica koje su zamijenile hrvatske toponomastičke apelative:

Kandelîri, Lantêrna, Lusmarîna, Mažîrina, Mikavica, Pijâti, Škrvâda, Škrvadîca, Škojîc o' Mikavice.

c) Toponimi kombiniranog podrijetla

Najbrojniju skupinu čine toponomastičke sintagme odnosno višечlani toponimi koji sadrže hrvatski i romanski element integriran u imenski sustav otoka kao romanski dodatak hrvatskom determinativu ili obrnuto. Neka od imena analitički su tvorena od apelativa (i prijedloga) s imenom u padežu. Većina njih sadrži mletački prvi element koji je potisnuo onaj domaći:

Îspo Mirîn, Îzna' Guštêran, Mêla o' Šepurîne, Mirînska Drâga, Pûnta Artîća, Pûnta Bâbe, Pûnta Bruk(v)enâće, Pûnta Drâgânêga, Pûnta Grašnâka, Pûnta Gîlice, Pûnta Handâc, Pûnta Jûrkovice, Pûnta Koromîća, Pûnta Lâva, Pûnta Lemûno, Pûnta Lišnâka, Pûnta Lûte, Pûnta Mâlê Lûte, Pûnta Mâlê Mâre, Pûnta Oštrîce, Pûnta Požâra, Pûnta Požrnâka, Pûnta Râso, Pûnta Sridâna, Pûnta Trafînskoga Râta, Pûnta Travnâka, Pûnta Zimnâka, Pûnta Zubîća, Škojîc o' Koromâšne².

Etimološka analiza grade

Bâkul je otočić na jugoistoku Žirja. Petar Skok pretpostavlja da je toponim istog podrijetla kao i *Bavkul*, brdo na Molatu, tj. od dalmatoromanske riječi nepoznata značenja (Skok, 1950:96). Ne bismo isključili mogućnost podrijetla imena od latinske riječi *baculum* sa značenjem 'štap', zbog karakterističnog, dugoljastog oblika otočića.

Balkûn je hrid na otvorenom moru s južne strane otoka. Istoimeni otočići nalaze se još i u Trogirskom zaljevu (otočić i hrid) te na zapadu Šolte, ispred uvale Maslinica. Mada Skok (Skok, 1950:260) ime svrstava među mletačke toponime, smatramo semantički neopravdanim njegovo povezivanje s venecijanskim apelativom *balcon* (balkon) (Marasović-Alujević, u tisku b). Mišljenja smo da je toponim nastao od romanske riječi predlatinskog podrijetla *balco*³, koja označava hrpu, uzdignutost terena, gomilu, kulu, hrid, stijenu, hum, brežuljak⁴ (Marasović-Alujević, 2011:58). Izgled svih spomenutih otočića opravdava njihovo ime, stoga smatramo da im je

² Ova treća skupina toponima obrađuje se u posebnom radu koji obuhvaća toponime hrvatskoga i romanskog podrijetla.

³ Riječ je zabilježena u starom venecijanskom dijalektu kao *barco* (Pellegrini, 2008:170).

⁴ Kao semantička usporedba može se uzeti otočić *Ogiran* kraj Mljeta od dalmatoromanskoga *aggerianu, lat. *aggeries* sa značenjem 'hrpa' (Skok, 1950:211).

podrijetlo zajedničko, a kao primjer navest ćemo razvitak imena šoltanskog otočića. Stanovnici Grohota, Donjega Sela i Sridnjeg Sela na otoku Šolti, za razliku od stanovnika Maslinice, otočić *Balkun* zovu *Bakūl*. Taj oblik kao apelativ još uvijek je u aktivnom leksiku starijih stanovnika Sridnjeg Sela i označava uzvisinu, stožac, gripinu. Stoga ga možemo povezati i s imenom brda *Buafku*, *Bavkul* na Molatu (gen. *Buafkula*). Za taj toponim, kao i za ime otočića *Bâkul* na jugoistoku Žirja, Skok smatra da potječe od dalmatoromanske riječi nepoznata značenja (Skok, 1950:96). Ukoliko je oblik *Bakul* na Šolti onaj izvorni⁵, tada bi oblik *Balkun* bio noviji, nastao metatezom (i disimilacijom) u govoru stanovnika koji su se kasnije naselili uz obalu na području Maslinice. Ako, međutim, pretpostavimo da je oblik *Balkun* onaj stariji, mogućnost koju ne treba isključiti s obzirom na to da su i obližnji otočići *Saskinja*, *Grmej*, *Krknjaši* romanskoga, predslavenskog podrijetla, onda je on nastao od latinske riječi *balco* < **lang. balco* (uz kasniju promjenu gdje talijansko naglašeno /o/ prelazi u /u/ kod sufiksa *-on(e)* > *-un* (*portone* > *portun*, *intenzióne* > *intencijun*), što bi značilo da su i romanski starinci, kao i Hrvati u unutrašnjosti otoka, na isti način doživjeli izgled otočića i nazvali ga imenom zajedničke etimologije (Marasović-Alujević, u tisku a).

Na austrijskom katastru iz 1831. godine otočić na Žirju je zabilježen kao '*Balcon o Serisana*' (primjer istoimenosti, a odnosi se na gusare Saracene) ime koje, također, susrećemo na peljaru iz 1822. na kojem je uvala *Tratinska* na južnoj obali označena kao *Porto Saraceno*, a rt kao *Punta Strasinchi* (za etimologiju vidi toponim *Punta Tratinskog Rata*).

Balūn je uvala na južnoj obali otoka. Ribari smatraju da je ime dobila prema svom obliku, što bi značilo iz mletačkoga *balòn* sa značenjem 'lopta'. Ne bismo, međutim, isključili mogućnost podrijetla imena od augmentativnog oblika latinske imenice *vallis* sa značenjem 'uvala' uz prijelaz *v* > *b*. Nad uvalom se nalazi brdo koje je na peljaru iz 1822./²⁴ zabilježeno kao *Bol*, toponim koji možemo usporediti s onim istoimenim na Braču: *Bol* < lat. *vallum*. U Splitu susrećemo ime *Baluni* za veliku uvalu na zapadnom ulazu u luku. Na Rabu se nalaze dvije uvale imena *Valata* koje je istoga podrijetla.

Blitvenica je otočić sa svjetionikom, na pučini s južne strane Žirja. Fitonim 'blitva' je dalmatoromanskog podrijetla (*betula*). Fitotoponimi su izrazito česti u toponimiji općenito, a na Žirju toponimi motivirani biljkama kao *Blitvenica*, *Borovica*, *Koromašna* (na peljaru iz 1822. *Porto Finocchio*)⁶, *Mrtenak*, *Kruševica*, *Pod Borovice*, *Punta Lemunov*, *Smrikovac* nisu romanskoga podrijetla.

Gärmica se nalazi na sjevernoj obali istočnog dijela otoka. Vrlo čest apelativ 'garma' je geografski termin predromanskoga podrijetla koji se odnosi na spilje i stijene koje su se formirale abrazijom mora. Primjerice, samo na otoku Braču toponim

5 Otok je upravo pripadao Sridnjem Selu.

6 Skok toponim *Koromašna* svrstava među romanske (Skok 1950. – karta).

susrećemo i na obali i u unutrašnjosti gdje se odnosi na rupe i spilje: *Garma*, *Grmine*, *Grma*, *Grmača*, *Grmašnjok*, *Grnavica*, *Grme*, *Krma*, *Grmena jama*. Šolti pripadaju obalni toponimi *Vela Grma*, *Mala Garma*, *Golubinja Garma*, *Garma na Vodi*, *Garma pod Crjene Stine*, *Pavina Garma*. Istog su podrijetla na Dugom otoku imena otočića *Garmenjok Veli* i *Garmenjok Mali*, kao i *Garmenjok*, hrid na Kornatima, Dugom Otoku i Pašmanu, uvale s pećinom *Garma* na Vrgadi, *Garma* i *Garme* u unutrašnjosti Pašmana, *Garmina*, dio obale koji obiluje garmama na Ugljanu te *Garma*, uvala na Šćedru. Tog je podrijetla i ime hridi *Grmeni* koja se nalazi na otvorenom moru ispred Žirja. Skok i Šimunović povezuju ime s indoeuropskim *balma* (spilja) (Šimunović, 1972:179; 2005:270), što smatramo diskutabilnim. Naime, u pretpostavljenom praindоеuropskom supstratu izjednačavanje *balma* s *gârma* (s dalmatoromanskim rotacizmom /l/ pred labijalom, u opoziciji s /l/ ispred dentala, gdje, međutim, otpada glas) pretpostavlja indoeuropski prototip **g^wlmā* za paleodalmatski predrimsko-grčki, s korijenom **g^wel-* (varijanta od **gel-*) (Marasović-Alujević, 2011:60).

Grmëni je hrid na pučini južno od otoka koja je ime, također, dobila po garmama. Za etimologiju vidi toponim *Garmica*.

Guštëranski je otočić na sjevernoj strani Žirja imena krnje sintagme. Skok toponim izvodi od romanske riječi ‘gusterna’ sa značenjem ‘bunar’ (Skok, 1950:152) od dalmatoromanskoga ‘gušterna’ odnosno vulgarnog latinskoga **giusterna*’ (Skok, 1971).

Kandelîri su brakovi na jugoistoku otoka ispred otoka *Mažirina* metaforična imena prema talijanskoj imenici ‘candeliere’ sa značenjem ‘svijećnjak’.

Lantërna je drugo ime za *Blitvenicu*, otočić sa svjetionikom, nastalo od posuđenice mletačkog podrijetla ‘lanterna’ (svjetionik), vrlo česte u govorima na jadranskoj obali i otocima.

Lusmarîna je otočić istočno od Žirja; fitotoponim nastao po imenu mediteranske biljke ‘ružmarin’ < tal. *rosmarino*. Današnji oblik dobiven je disimilacijom *r-r > l-r*, što je karakteristična pojava u govorima na otocima (usporedi ime otočića na zapadu Šolte, *Polebrnjak* < **Porebrnjak* < ‘rebro’, nastalo zbog njegova položaja u odnosu na susjedni otočić) (Marasović-Alujević; Lozić Knezović, 2011:396–397). Toponim *Ružmarin* susrećemo na Pelješcu, a nastao je od fitonima bez ikakvih tvorbenih dodataka što nije čest slučaj u jadranskoj toponimiji.

Mažirîna je otočić na samom istoku Žirja za čije ime Skok navodi da je naš augmentativ od posuđenice iz mletačkog ‘maziera’, a da starija naša posuđenica iz domaćega romanskog govora glasi ‘mocira’, od lat. *maceries* – ‘ograda od suhog zida’ (Skok, 1950:152).

Mêla o’ Šepurîne je toponim kombiniranoga, hrvatsko-romanskog podrijetla (vidi toponim Šepurine < dalmatorom. < lat. *siphonata* < od grč. *siphōn*). ‘Mêla’ je hrvatska riječ sa značenjem ‘pličina koja se prostire od nekog otoka ili braka prema pučini’,

od općeslavenskog apelativa *mělb* (kalj, mulj, sitan pijesak) (Vinja, 2003:189). Lik ‘měl’ označava ‘pličinu’, ‘pješčanu sprud’, ‘sitan pijesak’ (Skok, 1950:59). Od istoga lika nastali su toponimi *Měl* (Iž), *Mělska* (Krk), *Měli*, *Melići*, *Mělin* (Cres), *Mělina*, *Měline*, *Melić* (Krk, Rab), *Mělna*, *Mělak* (Rab), *Mělnica* (Pag), *Mělnik* (Primorje), *Mila* (Žirje), *Milna* (Brač, Hvar, Vis, Omiš), *Melûra* (Zapuntel), *Milûra* (Dugi Otok) i drugi. Tvorbeni obrazac: toponomastička imenica + prijedlog o(d) (proprijalno svojstvo) + specifikator (vidljivi toponim) kao, na primjer, *Méla o Kamènoga*, *Méla o Lucmarinjaka*, *Méla o Vodènoga* itd. (Skračić, 1987/8:30) karakterističan je za kornatsko područje.

Mikavica je nekadašnja ribarska uvala koja danas nije nastanjena, u kojoj su sačuvani ostaci Crkve sv. Nikole pa smo mišljenja da je prema tome dobila i ime (usp. *Mikula* < *Nikola*, *Miko* < *Niko*). Na peljaru iz 1820. godine ime je zabilježeno kao *Micovizza*. Stanovnici Žirja ime povezuju s riječju ‘migavica’, vrstom ribarske mreže. Međutim, takva pučka etimologija nije prihvatljiva.

Mirinska Drăga je uvalica ispod područja koje se zove *Mirine* po kojoj je nastao i toponim *Āspo Mirin*. Toponim smo svrstali među one kombiniranog podrijetla jer uz hrvatski apelativ ‘draga’ sadrži stari naziv ‘mirine’ koji se odnosi na utvrdu i zidine, a potječe od latinske riječi *murus*. Prema Šimunoviću (1990:175) fonetske prilagodbe $\bar{u} > y > i$ pokazuju staru romansko-slavensku simbiozu upućujući na jezične fenomene starog dalmatskog jezika. Dugi romanski samoglasnik u $\bar{u}$ /zamijenjen je s hrvatskim nelabijaliziranim $\bar{u}$ / preko kojeg se stari /y/ identificirao sa /i/. Moguće je (Marasović-Alujević, 2011:62) da je niz $\bar{u}/ > */\bar{u}/ [y] > */y/ [i] > /i/$ koincidirao od samoga početka s onim predslavenskim koji se pripisuje dalmatskim makrotoponimima (*Salona* itd.), implicirajući da je, kad su Slaveni toga bili svjesni, romanski izgovor / $\bar{o}$ / već bio bliži [u:] nego [o:], inače bi u se u starocrkvenoslavenskom izgovarao kao $*/[o:] > /u/$, rezultat monoftongacije $*/au/$, a izgovor latinskog $\bar{u}$ / je u dalmatskom bio već $*/\bar{u}/ [y]$ (zatim diftongiran u $*/\bar{o}\bar{u}/ > /oi/$). Stoga je latinsko **Mûrea* postalo $*/[m'y:rja]$ u dalmatoromanskom kad se promijenilo kao starocrkvenoslavensko $*/[m'y:rja] > *Myrja$ $*/[m'i:rja] > Mirja$.

Toponim je vrlo čest na Jadranu, tako da, na primjer, na otoku Braču nalazimo toponime *Mir*, *Mirca*, *Mirje Stfne*, na Korčuli uvalu *Mirje*, na Šolti toponime *Miri* i *Mirine*, stara imena koja se odnose na utvrde.

Mûna je uvala, rt i brdo na sjeveru otoka čija se etimologija imena ne spominje u onomastičkoj literaturi. Neki od naših ispitanika na terenu mišljenja su da je toponim nastao zbog toga što je uvala nepovoljna za pristajanje brodova i povezuju ga s dijalektalnom riječi ‘muna’ sa značenjem ‘luda’, ‘budala’ (od ven. ‘mona’), što ne bismo prihvatili. Moguće je da je uvala dobila ime po istoimenom brdu iznad nje pa ne bi trebalo isključiti mogućnost romanskog podrijetla imena od ‘mons’.

'*montis*' (brdo) > *Munat > *Muna* (usporedi toponime *Muncél* (*Muncál*) na Krku, Rabu i *Mučel* na Ižu). Naglasak na izvornome mjestu, kao sačuvani najkonzervativniji element u toponimu, ide u prilog ovakvoj etimologiji. Ne treba, međutim, potpuno isključiti mogućnost podrijetla toponima od venecijanskog *mona* < *madona* (Gospe) s obzirom na to da se u uvali nalazi crkvice koja je na peljaru iz 1822./²⁴ zabilježena kao *S. Maria dolorata*.

Pěče je ime predjela na otočiću *Oključ* nastalo od riječi 'peča' sa značenjem 'komad (zemlje)'. Prema Skoku (Skok, 1971), radi se o staroj posudenici nastaloj od vulgarnolatinske riječi glagolskog podrijetla 'pettia' iz istog doba kao i ostali romanizmi koji pokazuju prijelaz *ti* > *č* (Poreč, Brač). Međutim, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da je ta latinska riječ keltskog podrijetla posredovana isključivo putem latinskog jezika već je moguće da je došla i slavenskim putem (Marasović-Alujević, 2011:63).

Pjāti je metaforično ime za pličinu koja se nalazi jugoistočno od otoka venecijanskoga podrijetla 'piato' sa značenjem 'tanjur'.

Pūnta Artīća je toponim kombiniranog talijansko-hrvatskog podrijetla, a spominjemo ga kao zanimljiv primjer pleonazma jer bi *Punta Artića* < *Punta Rtića značilo 'rt rtića' pa ime semantički spada u tautološke nazive. Toponimi s prvim elementom 'punta' vrlo su česti na cijeloj jadranskoj obali pa tako i na Žirju: *Pūnta Artīća*, *Pūnta Bābe*, *Pūnta Bruk(v)ehñäče*, *Pūnta Drāgāñega*, *Pūnta Grašñāka*, *Pūnta Gřlice*, *Pūnta Guštēran*, *Pūnta Handāč*, *Pūnta Jūrkovice*, *Pūnta Kapēlice*, *Pūnta Koromīća*, *Pūnta Lāva*, *Pūnta Lemūño*, *Pūnta Lišñāka*, *Pūnta Ľūte*, *Pūnta Māle Ľūte*, *Pūnta Māle Māre*, *Pūnta Oštrīce*, *Pūnta Požāra*, *Pūnta Požrñāka*, *Pūnta Rāsō*, *Pūnta Sridāna*, *Pūnta Tratīnskoga Rāta*, *Pūnta Travñāka*, *Pūnta Zimñāk*, *Pūnta Zubīća*, *Pūnta Žirāj*.

Pūnta Tratīnskoga Rāta je rt duboke uvale *Tratinska* na južnoj obali Žirja čije nam je romansko ime zapisano na peljaru iz 1821. godine pomoglo pri rješavanju etimologije. Naime, uvala je zabilježena je kao *Porto Saracino*, a rt kao *Punta Strasinchi*. Za toponim *Tratinska* Skok (1950:153, 154) navodi da ne zna u kakvu je odnosu s imenom *Saraceno*, kako je zabilježena na austrougarskoj karti, koje se možda odnosi na gusare i da bi o tome trebalo ispitati ribare na Žirju. Smatramo da se ovdje radi o toponimskoj istoimenosti gdje su upravo gusari, koji su u prošlosti plovili tim područjem i sklanjali se u uvalama Žirja, poveznica između ta dva imena. Naime, *Saraceno* se odnosi na sjevernoafričke gusare po kojima su mnoge uvale na Jadranu dobile ime, kao na primjer *Sarakin* na otoku Rabu, *Stračinska* < *Saracenska na Šolti, *Stračinišćica* na Korčuli i otočić *Srakane* (Marasović-Alujević i Lozić Knezović, u tisku b). Kao što smo već spomenuli i Hrid *Balkun* na pučini ispred uvale *Tratinska* na

austrijskom katastru iz 1831. zabilježen je kao *Balcon o Serisana*.⁷ Mišljenja smo da je *Tratinska* toponim nastao križanjem riječi. Naime, uvala je ime dobila po gusarima i lopovima, kao knrji pridjev (jer podrazumijeva i imenicu uvala) od slavenske riječi ‘tat’ (**Tatinjska*) koja je motivirala mnogobrojne uvale na jadranskim otocima. Današnji oblik je mogao nastati zbog pučke etimologije i leksičke kontaminacije s pridjevom *Saracenska* > **Sračinska* > **Stračinska* > **Tratinska*. Uz to, ‘trata’ je vrsta potezne mreže (< tal. ‘*trarre*’ – ‘vući’) što je moglo dodatno motivirati toponim. Sličan je slučaj i s imenom uvale *Stračinska* na Šolti koja je nazvana također po gusarima Saracenicima, ali se njezino ime povezuje s istom vrstom mreže koju stanovnici zovu ‘strašina’ (< tal. *strascinare* – vući). Zanimljivo je da je na nekim kartama (Skok, 1950. – karta) *Punta Tratinskoga Rata* zabilježena kao *Rat Stražinska* (dok za taj toponim na peljaru iz 1822. piše *P.^{ta} Strasinchi*, a na karti iz 1831. *Punta Srasinschirad*). I ovdje je došlo do leksičke kontaminacije s apelativom ‘straža’ koji je motivirao mnogobrojne toponime na Jadranu i povezan je, također, s gusarima.⁸

Na samome Žirju, na njegovoj sjevernoj obali, nalazi se uvala *Tatinja*, a istoimene toponime susrećemo još i na Braču, Šolti, Čiovu, Hvaru, Korčuli, Mljetu, Golom Otoku, Zlarinu te Ižu, gdje je i uvala *Lupeščina*. Lastovski rt zove se *Tatinjica*, a otočić *Tatinjik*. Posljednje je i ime otočića na Velom Otoku. *Tatišnjak* je otočić na Dugom Otoku, a *Tatinice* na Mljetu. Na Lakljanu se nalazi uvala *Lupeška*, na Cresu *Lupeška Dražica*, a na Krku *Lupeški Porat*. Na Šolti je ime uvale *Senska* nastalo prema istoj motivaciji, to jest po senjskim gusarima. Ime uvale *Gonoturska* na Mljetu nastalo je od latinskog genitiva plurala ‘*vallis ingannatorum*’ (uvala prevaranata).⁹ U dokumentima Dubrovačke Republike uvala između Olipe i Pelješca, *Bocca Ingannatore* spominje se kao *Portus Ingannatorum*, mjesto izrazito pogodno za gusarske pohode (Skok, 1950:230). *Mali Vratnik* na Olipi na peljaru iz 1822. je zabilježen kao *Bocca di Porto Ladro* (*Ulaz Lupeške Uvale).

Šepurina je područje na Žirju na kojemu danas ne nalazimo izvore bočate vode, ali se radi o toponimu karakterističnom za područja na Jadranu gdje slatka voda

7 U uvali je žirjanska obitelj Saraceno imala skladište ribe, ali je toponim starijeg postanja i ne možemo s tim u vezu dovesti njegovo podrijetlo.

8 Na najvišim ili isturenim dijelovima jadranskih otoka bile su stražarnice koje su kontrolirale kretanje gusara, tako da se toponim *Straža* susreće na većini otoka (Lošinj, Rab, Škarda, Dugi Otok, Pašman, Murter, Premuda, Šolta, Brač) i u velikom broju na zadarskom arhipelagu. Istu imenicu u deminutivnom obliku *Stražica* kao toponim susrećemo na Krku, Ugljanu, Rabu, Hvaru i drugdje. Samo na otoku Braču, koji je bio na udaru gusarskoga haračenja zabilježeni su toponimi: *Straža*, *Stražišća*, *Stražbenica*, *Stražbenica*, *Stražena Gomila*, *Straževnik*, *Stražice*, *Stražišće*, *Stožica*, *Podstražišće*. Na obližnjem otoku Šolti čije su uvale bile utočište mnogim gusarskim brodovima susrećemo toponime *Vela Straža*, *Mala Straža*, na Mljetu *Stražište*, a na Čiovu *Stražnica*.

9 Prijelaz romanskog nenaglašenog *a > o* je očiti dokaz da je toponim stariji od 12. stoljeća (Skok, 1950:219, 233), a toponim je važan s romanističkoga gledišta jer je pored očuvana tri genitiva plurala *illorum*, *candelorum* i *pascuorum* u romanskim jezicima ovo treći primjer iz starog dubrovačkog romanskoga govora.

istječe u more, kao, na primjer, na Braču i Prviću gdje nalazimo istoimeni toponim. Izrazito čest toponim iste etimologije koji se odnosi na vodu na terenu na jadranskim otocima je *Šipnata*. Susrećemo ga na Kornatima, Pašmanu, Dugom Otoku, Vrgadi, Rabu (*Čifnata*) i svugdje se odnose na mjesta uz obalu gdje se more miješa sa slatkom vodom. Radi se o dalmatskoj izvedenici iz latinskog *sipho*, *-onis* > *šipun* (Šimunović, 2005:270), odnosno o latinskoj izvedenici *siphonata* od grčkoga ‘*siphōn*’ (kanal za navodnjavanje), što dokazuje i latinski nastavak *-ata* (Skok, 1950:111, 129). Iste je etimologije i toponim *Šipun* koji se odnosi na pećinu s vodom kraj Cavtata.¹⁰

Škojč o’ Koromășne je ime otočića istočno od istoimene uvale *Koromășna*. ‘Škoj’ je dijalektalni naziv za greben, otočić, venecijanskoga podrijetla (*scoio*) od kojeg su nastali mnogobrojni toponimi diljem istočnojadranske obale. *Koromășna* je fitotoponim koji je nastao prema biljci ‘koromać’, obliku koji je dobiven metatezom od ‘komorać’, grčkoga podrijetla (na peljaru iz 1820. zabilježen je kao *Porto Finocchio*).

Škojč o’ Mikavice je ime otočića sjeverozapadno od uvale *Mikavica*. Za etimologiju vidi toponime *Mikavica* i *Škojč o’ Koromășne*.

Škrvada je ime otočića na južnoj strani Žirja za koje Skok kaže da je nastalo od mletačko-friulanske riječi ‘*scroada*’ sa značenjem ‘svinjarija’ što je izvedenica od ‘*scrova*’ – ‘svinja’, a koja se čuje i u Dalmaciji (Skok, 1950:129, 154). Toponim je nastao od spomenute riječi, ali drugačijeg značenja jer u Dalmaciji imenica iste etimologija ‘škrova’ označava glavu turnja. Bez obzira na to što je otočić takovog oblika pretpostavljamo da je toponim nastao po susjednom poluotočiću, odnosno prevlaci *Škvadica*. Prema Skračiću (2011:167) to ime za niske prevlake zabilježeno je na Jadranu 14 puta. Na peljaru iz 1822. godine toponim se spominje kao *Scoglio Scroada*.

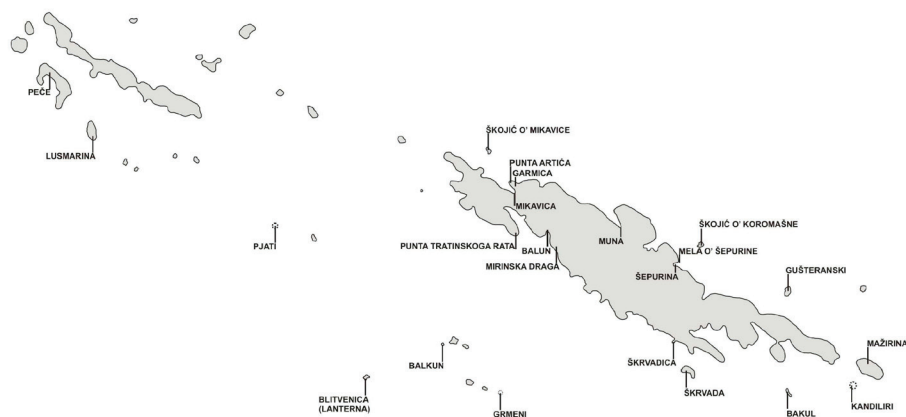
Škrvadica je ime malog poluotoka na južnoj obali ispred kojeg se nalazi otočić *Škrvada* koji je na peljaru iz 1822. godine zabilježen kao *Punta Scroadizza*. Za etimologiju vidi toponim *Škrvada*.

Zaključak

Mada je većina toponima na otoku Žirju slavenskoga podrijetla, nije zanemariv broj onih romanskih među kojima su posebno zanimljiva imena predhrvatskoga i dalmatoromanskoga podrijetla (*Mažirina* < dalmat. *mocira* < lat. *maceries*; *Šepurina* < lat. *sipho*, *-onis*; *Mirinska Draga* < lat. *murus*; *Grmeni* < lat. *garma*) kao što je i samo ime otoka Žirja. Njihovo izvorno značenje stanovnici više ne mogu prepoznati pa je u nekim slučajevima došlo do pučke atrakcije (*Balkun* < lat. *balco*). Toponimi mletačkoga podrijetla logičan su povijesni rezultat, a radi se o imenima karakterističnim i za druge jadranske otoke (Lantërna). Većina tih imena nastala je iz dijalektalnih

¹⁰ Toponim *Slatina(e)* je, također, uvijek uz more i voda je bočata (Brač, Lošinj, Rab, Pag, Olib, Silba, Dugi Otok, Mljet, Svetac, Čiovo).

apelativa (škrovada) pa su samim tim manje zanimljivi s etimološkog gledišta, ali smo za neke, provjerom na terenu, potvrdili semantičku klasifikaciju koja se razlikuje od one Skokove (Škrovada), ili smo, pak, istražili one kojima je podrijetlo bilo ostavljeno kao otvoreno pitanje i poziv na daljnje istraživanje (*Tratinska*).

LITONIMI ŽIRJA ROMANSKOGA PODRIJETLA

Marina Marasović-Alujević

Literatura

Marasović-Alujević, M. (2011) Toponimi d'origine romanza sulle isole appartenenti alle acque di Spalato, *Rivista italiana di onomastica, RION*. vol. XVII (2011.), 1; 55–66, Roma.

Marasović-Alujević, M. (u tisku-a) Tragovima Skokovih istraživanja – prilog etimologiji nesonima širega splitskog akvatorija, *Folia Onomastica Croatica*, Zagreb.

Marasović-Alujević, M. (u tisku-b) Nomi d'origine romanza e slava delle isolette appartenenti alle acque di Spalato, *Atti del XIX Congresso Internazionale dell'A.I.P.I. "Insularità e cultura mediterranea nella lingua e nella letteratura italiane"*, Cagliari 2011.

Marasović-Alujević, M.; Lozić Knezović, K. (2011) Obalni toponimi otoka Šolte, *Croatian Studies Review*, 7, 1–2: 389–443.

Marasović-Alujević, M.; Lozić Knezović, K. (u tisku) Frequent Tponyms of the Croatian Adriatic Islands, XXIV. ICOS International Congress of Onomastic Sciences, Barcelona, 2011.

- Pellegrini, G. B. (2009) *Toponomastica italiana*. Milano: Editore Ulrico Hoepli.
- Skok, P. (1950) *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb, JAZU.
- Skok, P. (1971) *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, JAZU.
- Skok, P. (1937) *Zeitschrift für romanische Philologie*, XLVI, p. 400, n 40.
- Stošić, K. (1941) *Sela šibenskog kotara*, Šibenik.
- Skračić, V. (2011) *Toponomastička početnica: osnovni pojmovi i metoda terenskih istraživanja*, Zadar, Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Skračić, V. (1988) *Toponimija kornatskog podmorja*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 27 (17) Zadar, 17–34.
- Šimunović, P. (1972) *Toponimija otoka Brača*, Supetar, Brački zbornik 10.
- Šimunović, P. (1990) *Otok Šolta u ogledalu govora i svojih imena*, *Monografija Otok Šolta*, Zagreb, Miro Mihovilović i suradnici, 188–195.
- Šimunović, P. (2005) *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*, Zagreb, Golden Marketing.
- Vinja, V. (1998–2004) *Jadranske etimologije: jadranske dopune Skokovu etimološkom rječniku*, Zagreb, HAZU i Školska knjiga.

Marina Marasović-Alujević

Ines Grgurinović

COASTAL TOPONYMS OF ROMANCE ORIGIN ON THE ISLAND OF ŽIRJE

Summary

This article has been focused on the etymology of the coastal toponyms of Romance origin on the island of Žirje. For some of the names, new etymological solutions have been proposed while those missing from the onomastic literature are being studied for the first time. The results are based on research field trips, by interviewing local inhabitants as well as by consulting old land registries and nautical charts. The study includes the toponyms of the Pre-Croatian and Dalmato-Roman period (i.e. Bâkul, Balkün, Gärmica, Guštèranski, Mir̀ne, Šepur̀ina), those from the period of the Venetian reign in Dalmatia (i.e. Lantèrna, Pij̀ati, Škrv̀ada, Mažirina) as well as those that are combined and that contain both Romance and Croatian elements. The toponyms discussed bear witness to the Romanic and Slavic communities on the island.

Key words: *etymology, coastal toponyms, Žirje, romance origin*